

Wpływ Brexitu na współpracę sądową w sprawach karnych w Unii Europejskiej

Anastazja Gajda, *Uniwersytet Opolski (Polska)*

E-mail: agajda@uni.opole.pl

ORCID ID: 0000-0003-4446-1055

Streszczenie

Wystąpienie Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej stanowi jedno z głównych wyzwań dla dalszego funkcjonowania europejskiego obszaru wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. W niniejszym artykule szczególna uwaga zostanie zwrócona na wybrane aspekty zapewnienia dalszej współpracy sądowej w sprawach karnych po Brexicie. Dotyczy to przede wszystkim możliwości dalszego udziału Zjednoczonego Królestwa w specyficznych organach wspomagających obrót prawny w ramach tej współpracy (tj. w ramach Eurojustu i Europolu) oraz stosowania instrumentów prawnych urzeczywistniających zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń, ze szczególnym uwzględnieniem sztan-darowego instrumentu prawnego, tj. europejskiego nakazu aresztowania. Przedstawiono również wyjątkową pozycję Zjednoczonego Królestwa w Przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości UE, którą to państwo zagwarantowało sobie z mocy postanowień traktatów.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Brexit, współpraca sądowa w sprawach karnych, zasada wzajemnego uznawania orzeczeń, europejski nakaz aresztowania, Europol, Eurojust

Brexit's impact on judicial cooperation in criminal matters in the European Union

Abstract

The exit of the United Kingdom from the European Union is one of the main challenges for the continued functioning of the European judicial area in criminal matters. In this article, special attention will be paid to selected aspects of ensuring further judicial cooperation in criminal matters after Brexit. This primarily concerns the possibility of further participation of the United Kingdom in specific institutions supporting this cooperation (Eurojust and Europol) and the application of legal instruments implementing the principle of mutual recognition of judgments, with reference to the flagship legal instrument, i.e. the European arrest warrant. It also presents a unique position of the United Kingdom in the Area of Freedom Security and Justice in the EU, which that state is guaranteed under the provisions of Treaties.

Keywords: European Union, Brexit, judicial cooperation in criminal matters, principle of mutual recognition of judgments, European arrest warrant, Europol, Eurojust.

Rozwój współpracy w sprawach karnych

Współpraca państw w zakresie spraw karnych, w tym współpraca policyjna, ma długą historię. Formalne kontakty między policjami kryminalnymi poszczególnych państw zaczęto nawiązywać już w XIX w. Początkowo współpraca ograniczona była jedynie do inicjatyw mających na celu ochronę panującego porządku, w tym zwalczanie ruchów opozycyjnych (Grzelak, Ostropolski 2011: s. 1).

W kolejnych latach współpraca między organami policyjnymi oraz między organami wymiaru sprawiedliwości była oparta na dwu- i wielostronnych umowach, zawieranych również na forum organizacji międzynarodowych. Przede wszystkim obrót prawny w sprawach karnych normowany był uchwalanymi w ramach Rady Europy konwencjami, które regulują różne aspekty współpracy międzynarodowej w sprawach karnych. Z czasem wypracowane za pośrednictwem Rady Europy mechanizmy były uzupełniane lub zastępowane przez unijne instrumenty współpracy sądowej w sprawach karnych¹.

Traktaty założycielskie Wspólnot Europejskich (WE) nie przewidywały stanowienia prawa karnego przez WE. Wynikało to z faktu, że początkowo proces integracji europejskiej koncentrował się na zagadnieniach gospodarczych. Ponadto istniało powszechne przekonanie, że prawo karne i wymiar sprawiedliwości są symbolami suwerenności państwowej. Pojawiały się także opinie, że wymiar sprawiedliwości jest podstawową gwarancją „bezpieczeństwa narodowego”. Dlatego ówczesne państwa członkowskie nie były skłonne i gotowe do przekazania WE kompetencji w tym zakresie (m.in. Amin 1996: s. 75; Delmas-Marty 1998: s. 87 i nast.; Maistrovich, Kucheryavaya 2018).

Dopiero od momentu wejścia w życie Traktatu o Unii Europejskiej w wersji traktatu z Maastricht (TUE 1992) państwa członkowskie Unii Europejskiej (UE) rozszerzyły współpracę na wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych, a jednym z celów w UE stało się rozwijanie współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych w tzw. III filarze UE. Trzeci filar stanowił formę współpracy państw członkowskich opartą na prawie międzynarodowym publicznym. Państwa członkowskie nie zdecydowały się jeszcze wtedy na to, by całość zagadnień związanych ze współpracą w sprawach karnych zawrzeć w prawie wspólnotowym.

W wyniku umiejscowienia tej problematyki w osobnym filarze zastosowano odmienne od wspólnotowych instrumenty prawne. Traktat z Maastricht wprowadził nowe formy i instrumenty współpracy między państwami członkowskimi, tj. wspólne stanowiska, wspólne działania oraz konwencje międzynarodowe, które miały być przyjmowane jednomyślnie. Odmienny od wspólnotowego był także proces podejmowania decyzji. Rolę decyzyjną pełniła przede wszystkim Rada UE, a rola Komisji i Parlamentu Europejskiego była bardzo ograniczona (Grzelak 2008: s. 41).

Kolejnym ważnym etapem w rozwoju współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych był Traktat z Amsterdamu (TA). Zachował wprawdzie strukturę trójfilarową UE, ale przeniósł część zagadnień z III filaru do filaru I (tzw. uwspół-

¹ Szerzej na ten temat w dalszej części artykułu.

notowienie). Współpraca w sprawach karnych pozostała nadal w III filarze UE (Tytuł VI TUE), którego nazwa została zmieniona na „Postanowienia o współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych”. W ramach tego obszaru państwa członkowskie UE współpracowały w dalszym ciągu na podstawie prawa międzynarodowego publicznego. Nie obowiązywał w tym filarze reżim wspólnotowy.

Ponadto TA rozpoczął tworzenie w ramach Unii Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (PWBIS), w której „zagwarantowana jest swoboda przepływu osób, w powiązaniu z właściwymi środkami w odniesieniu do kontroli granic zewnętrznych, azylu, imigracji oraz zapobieganie i zwalczanie przestępczości” (TA: art. 2 TUE). Z formalnego punktu widzenia PWBIS składała się więc z części uregulowanej w TUE (Tytuł VI) i z części zawartej w TWE (Tytuł IV). Ta część zagadnień, która pozostała w III filarze UE, była związana przede wszystkim z działaniami prewencyjnymi i zwalczaniem przestępczości. Skuteczne tworzenie PWBIS stało się jednym z głównych celów działania Unii w kolejnych latach.

Fundamentalna zmiana w odniesieniu do PWBIS, jaką wprowadził Traktat z Lizbony (TL), miała charakter strukturalny. Dotyczyła bowiem zastąpienia struktury trójfilarowej UE jedną, spójną organizacją, z jednolitym mechanizmem decyzyjnym i takim samym katalogiem instrumentów prawnych. Zasadnicza reforma polegała na ujęciu uprzednich dwóch obszarów PWBIS (Tytuł IV TWE i filar III) jednolitym unijnym reżimem prawnym.

Całość PWBIS jest obecnie uregulowana w Tytule V części trzeciej TFUE i obejmuje polityki dotyczące: kontroli granicznej, azylu i imigracji, współpracy sądowej w sprawach cywilnych, współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych oraz współpracy policyjnej. We wszystkich tych dziedzinach przyjęte zostało obszerne *acquis*, a rozwój w tej dziedzinie w ciągu ostatnich 20 lat jest niezwykle dynamiczny (zob. np. Peers 2016a; Peers 2016b).

Podstawowym celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie badawcze: co spowoduje tzw. Brexit, czyli wystąpienie Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (dalej: Zjednoczonego Królestwa lub ZK) z Unii, w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach karnych? Aby odpowiedzieć na tak postawione pytanie należało wskazać możliwe scenariusze i wybrać takie, które byłyby najbardziej korzystne zarówno dla samej UE, jak i dla ZK. Pozwoli to także na ukazanie, jak wielkim wyzwaniem dla współpracy sądowej w sprawach jest Brexit oraz jak zmieni się potencjał UE w tej dziedzinie. Utrzymanie tej współpracy wydaje się realne, choć najprawdopodobniej w ograniczonym zakresie (Delivet 2016: s. 1 i nast.).

W artykule szczególna uwaga zostanie zwrócona tylko na wybrane aspekty zapewnienia dalszej współpracy sądowej w sprawach karnych po Brexicie². Dotyczy to przede wszystkim możliwości dalszego udziału ZK w agencjach unijnych w ramach PWBIS

² Autorka zdaje sobie sprawę, że istnieją także inne ważne aspekty współpracy sądowej w sprawach karnych, które wymagają pogłębionej analizy w kontekście Brexitu. Niemniej ograniczenia objętości opracowania nie umożliwiają zajęcia się np. kwestiami związanymi z innymi instrumentami prawnymi dotyczącymi realizacji zasady wzajemnego uznawania orzeczeń czy zapewniania dalszej ochrony praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniach karnych w UE.

(tj. Eurojuście i Europolu)³ oraz stosowania instrumentów prawnych urzeczywistniających zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń, ze szczególnym uwzględnieniem sztańdardowego instrumentu prawnego, tj. europejskiego nakazu aresztowania. Przedstawiono również wyjątkową w PWBIS UE pozycję ZK, którą to państwo zagwarantowało sobie z mocy postanowień traktatowych.

Zasadnicze znaczenie przy pisaniu artykułu miała przede wszystkim metoda dogmatyczno-prawna. W oparciu o nią poddane zostały analizie akty normatywne UE, zarówno o charakterze prawa pierwotnego, jak i wtórnego. Przeanalizowano i omówiono także dokumenty rządu i parlamentu ZK. Konieczne było także zastosowanie metody historyczno-prawnej niezbędnej przy pokazaniu rozwoju współpracy sądowej w sprawach karnych oraz szczególnej pozycji ZK w PWBIS.

Do tej pory⁴ w ramach negocjacji ze ZK prowadzonych z mocy art. 50 TUE niewiele miejsca i uwagi poświęcono kwestii przyszłej współpracy sądowej w sprawach karnych. Współpraca ta stanowi jednak jeden z kluczowych elementów np. w walce z terroryzmem czy z poważną i zorganizowaną przestępczością. Dlatego dla obu zainteresowanych stron niezmiernie istotne powinno być dążenie do szybkiego i efektywnego porozumienia w tej dziedzinie. Nie jest to na pewno zadanie proste. Z uwagi na to, że dziedzina ta jest zarówno z politycznego, jak i z technicznego względu bardzo „wrażliwa”, zapewne trudno będzie szybko znaleźć zadowalające rozwiązanie.

Szczególna pozycja prawna Zjednoczonego Królestwa w PWBIS

Na obecny zakres terytorialny PWBIS wpływ miały klauzule derogacyjne dotyczące III filaru UE. Wraz z zacieśnianiem współpracy w PWBIS, na podstawie odpowiednich norm traktatowych, doszło bowiem do dywersyfikacji intensywności współpracy poszczególnych państw członkowskich (German Bundestag 2016). Trzy państwa, tj. Zjednoczone Królestwo, Irlandia i Dania, uzyskały możliwość derogacji (tzw. *opt-out*) z określonych traktatowo dziedzin współpracy w ramach PWBIS. Taka dywersyfikacja nastąpiła z mocy TA i nadal jest podtrzymywana. Oznacza ona stosowanie zasady *cherry picking*, zgodnie z którą wskazane państwa członkowskie UE mogą przystępować tylko do wybranych

³ Autorka bliżej nie omawia także działalności Prokuratury Europejskiej. Zgodnie z art. 86 TFUE Rada przyjęła w październiku 2017 rozporządzenie wdrażające wzmocnioną współpracę w zakresie ustanowienia Prokuratury Europejskiej (Rozporządzenie 2017/1939). Obecnie 22 państwa członkowskie potwierdziły uczestnictwo w ustanowieniu tej wzmocnionej współpracy. Prokuratura Europejska będzie właściwa do spraw dochodzenia, ścigania i stawiania przed sądem sprawców i współsprawców przestępstw naruszających interesy finansowe Unii. Planuje się rozpoczęcie jej działania przed końcem 2020 r. Szeroko na temat Prokuratury Europejskiej zob. Tomczyk 2018: s. 245 i nast. Z uwagi na to, że ZK nie potwierdziło uczestnictwa we wzmocnionej współpracy w zakresie ustanowienia Prokuratury Europejskiej i faktu, że ten organ jeszcze nie funkcjonuje w debacie dotyczącej Brexitu mało się mówi na jego temat. Wydaje się zatem, że przyszłe stosunki ZK z tym organem staną się przedmiotem odrębnych ustaleń, zgodnie z zasadami dotyczącymi porozumień między Prokuraturą Europejską a państwami trzecimi.

⁴ Artykuł został przekazany do publikacji w marcu 2018 r., a zatem długo przed zakończeniem negocjacji i zawarciu umowy o wystąpieniu (tzw. *Withdrawal Agreement*) w listopadzie 2018 r. Czas uptywa, a kształt Brexitu jest w dalszym ciągu bardzo niepewny (redakcja tekstu: luty 2019). W zasadzie wszystkie wątki poruszone w artykule pozostają w dalszym ciągu aktualne.

instrumentów, przyjmowanych w ramach PWBIS. Z oczywistych powodów polega ona na przyjęciu i stosowaniu tylko tych środków prawa UE (tzw. *opt-in*), które wskazane państwa członkowskie UE uznają za korzystne dla swoich interesów (Gruszczak 2013: s. 2).

W aktualnym stanie prawnym ukształtowanym po wejściu w życie TL także zagwarantowany został odrębny status ZK w ramach PWBIS (zob. m.in. Grzelak et. al. 2013; Carrera et. al. 2016; Curtin 2017; Mitsilegas 2016). Szczególna pozycja tego państwa została opisana w dwóch protokołach dołączonych do TL, tj. w Protokole nr 19 w sprawie dorobku Schengen włączonego w ramy Unii Europejskiej oraz Protokole nr 21 w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do Przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Z mocy tych dwóch Protokołów obowiązują odmiennie zasady *opt-in* do dorobku Schengen, a inne do pozostałych obszarów PWBIS (w tym współpracy sądowej w sprawach karnych).

W zakresie dorobku Schengen ZK ma prawo do częściowego lub pełnego uczestnictwa, jeżeli państwa członkowskie strefy Schengen wchodzące w skład Rady wyrażą na to zgodę. Taka zgoda jest wyrażana jednomyślnie, a w głosowaniu bierze udział przedstawiciel państwa (ZK), które chce skorzystać z klauzuli *opt in*. Zgoda jest wyrażana dwukrotnie. W pierwszej kolejności Rada decyduje o samej możliwości partycypacji tego państwa w danym obszarze dorobku. Dopiero później Rada przyjmuje stanowisko o dopuszczeniu do wzięcia udziału w przyjęciu środka dotyczącego tej dziedziny lub związania się już istniejącym środkiem (zob. m.in. Hinajeros et. al. 2012; Spencer 2012).

W pozostałych dziedzinach PWBIS, zgodnie z klauzulą *opt-in*, ZK może zgłosić swój akces podobnie, tj. zarówno na etapie przyjmowania środków prawnych w PWBIS (Protokół nr 21: art. 3, ust. 1), jak również przystąpić do już obowiązujących aktów (Protokół nr 21: art. 4). W przypadku chęci partycypacji w procedurze ustawodawczej, ZK notyfikuje Prezydencji Rady (w terminie 3 miesięcy od przedstawienia Radzie propozycji lub inicjatywy) chęć uczestniczenia w przyjęciu i stosowaniu zaproponowanego środka. W przypadku środków już obowiązujących akces ZK jest możliwy w każdym czasie po notyfikacji zamiaru przystąpienia Radzie i Komisji (KE), gdy KE potwierdzi możliwość włączenia (Protokół nr 21: art. 4 w zw. z art. 331, ust. 1 TFUE)⁵, a Rada, stanowiąc jednomyślnie, podejmie decyzję o zastosowaniu środka.

Ponadto ZK wynegocjowało sobie szczególną pozycję w odniesieniu do aktów prawnych z zakresu dawnego III filaru UE, przyjętych przed wejściem w życie TL (Mitsilegas 2017a: s. 220 i nast.). Stanowią o tym postanowienia Protokołu nr 36 w sprawie postanowień przejściowych, dołączonego do TL. Zgodnie z tymi postanowieniami ZK miało prawo odstąpienia od instrumentów dawnego III filaru UE przyjętych przed wejściem w życie TL, które miały dotychczas do niego zastosowanie. Prawo to przysługiwało jednak nie dłużej niż do sześciu miesięcy przed upływem tzw. okresu przejściowego (Protokół nr 36: art. 10, ust. 4; House of Lords... 2013).

W lipcu 2013 r. rząd ZK notyfikował Radzie o planowanym wystąpieniu ze wszystkich przed-lizbońskich aktów prawnych z zakresu współpracy sądowej w sprawach karnych

⁵ KE bada, czy państwo spełnia warunki partycypacji. Jeżeli warunki nie są spełnione, wskazuje środki, które należy podjąć i określa termin ponownego rozpatrzenia wniosku.

ze skutkiem na 1 grudnia 2014 r. Jednocześnie jednak ZK złożyło chęć powrotnego przystąpienia do tych samych aktów (w sumie 35) wraz z uznaniem pełnych uprawnień KE i Trybunału Sprawiedliwości UE (TS UE) w stosunku do nich od 1 grudnia 2014 r. (Decyzja 2013). ZK ponownie więc przystąpiło do 35 przed-lizbońskich środków przyjętych w ramach współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych (Decyzja 2014). Następnie KE (Decyzja Komisji 2014/858/UE) i Rada (Decyzja Rady 2014/857/UE) podjęły decyzje realizujące powrót ZK.

Część państw członkowskich UE – nie bez racji – w coraz większym stopniu zirytowana była kolejnymi *opt-outami* brytyjskimi. Zapewniały one specjalny status ZK w UE, ale jednocześnie w coraz większym stopniu stawiały też pod znakiem zapytania spójność całego prawa unijnego. Zjednoczone Królestwo, wszczynając procedurę wystąpienia z UE, musiało się liczyć z ograniczeniami swojego statusu w Unii. Jednocześnie trzeba pamiętać, że Unia i jej państwa członkowskie zobowiązane są także do zapewnienia sprawnego działania Unii w obliczu innych wyzwań, które przynosi obecny czas (Barcz 2016: s. 9).

Agencje UE – Eurojust i Europol

Agencje UE są organizacjami europejskiego prawa publicznego, odmiennymi od instytucji UE i mającymi osobowość prawną. Zostały one powołane z mocy aktów prawa UE w celu wypełniania specyficznych zadań technicznych, naukowych lub z zakresu zarządzania, które zostały określone w powołujących je aktach prawa UE (Grzelak 2015: s. 295).

Brexit stawia wiele pytań dotyczących przyszłych relacji ZK z dwiema agencjami, funkcjonującymi w PWBIS, tj. Eurojustem – Agencją Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych oraz Europol – Agencją Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania. Pomimo różnych podstaw prawnych ich funkcjonowania, odmiennych kompetencji i narzędzi służących wykonywaniu zadań, agencje te zostały jednak podobnie uprawnione do „wspierania i wzmacniania” organów państw członkowskich UE w zwalczaniu poważnej przestępczości (TFUE: art. 85, ust. 1; art. 88, ust. 1).

Przyszłe relacje ZK z Eurojustem

Eurojust został ustanowiony Decyzją Rady 2002/187/WSiSW jako organ Unii mający osobowość prawną. Od tamtej pory Eurojust ułatwiał koordynację i współpracę między krajowymi organami śledczymi i organami ścigania państw członkowskich UE. Dzięki szybkiemu rozwiązywaniu problemów prawnych i identyfikowaniu właściwych organów w innych państwach, Eurojust ułatwiał wykonywanie wniosków o współpracę i instrumentów wzajemnego uznawania. Ramy prawne Eurojustu zmieniono decyzjami Rady 2003/659/WSiSW i 2009/426/WSiSW.

TL na nowo określił zadania Eurojustu w ten sposób, że podstawowa rola Eurojustu jaką jest wspieranie koordynacji i współpracy między właściwymi organami krajowymi,

nie została zmieniona (Weyembergh 2011: s. 75–99). Ponadto precyzyjnie określił formę aktu prawnego, który ma stanowić podstawę działań Eurojustu – ma to być rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady, przyjmowane w zwykłej procedurze ustawodawczej (TFUE: art. 85, ust. 1).

Przyjęcie rozporządzenia nastąpiło w listopadzie 2018 r. (Rozporządzenie 2018/1727). Ten akt prawny w znaczący sposób reformuje funkcjonowanie i strukturę Eurojustu, aktualizuje zasady przetwarzania danych osobowych oraz określa sposoby dokonywania oceny działalności Eurojustu przez Parlament Europejski i parlamenty narodowe. Ma być stosowane od 12 grudnia 2019 r. (Rozporządzenie 2018/1727: art. 82).

Zjednoczone Królestwo związało się aktami prawnymi dotyczącymi Eurojustu⁶ i aktywnie uczestniczy w jego pracach (Jeney 2016: s. 131). W samym tylko 2016 roku wnioskowało o pomoc w 111 spośród ponad 2300 ogólnej liczby spraw, w których państwa członkowskie zwróciły się o pomoc Eurojustu w zwalczaniu poważnej przestępczości transgranicznej. W tym samym okresie inne państwa członkowskie UE wystąpiły do ZK o podjęcie działań w 262 przypadkach. Z łącznej liczby 249 spotkań koordynacyjnych, które odbyły się w 2016 r., ZK zorganizowało 24 i uczestniczyło w 48 z nich (Eurojust 2016).

Nie ulega wątpliwości, że w interesie ZK jest utrzymanie dalszych więzi z Eurojustem po opuszczeniu przez to państwo UE⁷. Jeżeli jednak ZK zamierza nadal współpracować z Eurojustem po Brexicie, to niezbędne jest zawarcie stosownej umowy w tym zakresie. Artykuł 26a Decyzji Rady 2009/426/WSiSW umożliwia bowiem Eurojustowi zawieranie porozumień z państwami trzecimi (a taki status będzie miało ZK po wystąpieniu z UE) oraz organizacjami międzynarodowymi. Tego rodzaju porozumienia mogą w szczególności dotyczyć wymiany informacji (w tym danych osobowych) oraz delegowania oficerów łącznikowych lub sędziów łącznikowych do Eurojustu. Można je jednak zawierać wyłącznie wtedy, gdy dany podmiot podlega postanowieniom Konwencji Rady Europy nr 108 o ochronie danych osobowych w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych z 28 stycznia 1981 r. (Konwencja Rady Europy nr 108) lub gdy przeprowadzona ocena potwierdza, że podmiot ten zapewnia odpowiedni poziom ochrony danych. Skoro Zjednoczone Królestwo jest stroną tej konwencji⁸ nie istnieją tym samym formalne przeszkody w zawarciu takiego porozumienia między Eurojustem i ZK⁹.

Trzeba jednak dodać, że tego rodzaju porozumienia mogą być zawierane wyłącznie wtedy, gdy Eurojust zasięgnie opinii wspólnego organu nadzorczego na temat ochrony danych i po zatwierdzeniu przez Radę stanowiącą większość kwalifikowaną (Decyzja Rady 2009/426/WSiSW: art. 26a ust. 2). Natomiast pewien ograniczony stopień współ-

⁶ Zjednoczone Królestwo, zgodnie z Protokołem nr 21, nie uczestniczyło w przyjęciu Rozporządzenia 2018/1727, nie jest nim związane, ani go nie stosuje.

⁷ Warto wskazać także, że dwóch z pięciu dotychczasowych przewodniczących Eurojustu było Brytyjczykami, tj. A. Williams i M. Kennedy.

⁸ Zob.: Chart of signatures and ratifications of Treaty 108, https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/108/signatures?p_auth=xm3iO3cj (01.03.2018).

⁹ Warto wskazać, że Eurojust zawarł już takie porozumienia o współpracy z dziewięcioma państwami trzecimi. Umowy o współpracy umożliwiają także oddelegowanie oficerów łącznikowych do Eurojustu. Czterech takich oficerów oddelegowanych zostało ze Stanów Zjednoczonych, Norwegii, Szwajcarii i Czarnogóry, <http://www.eurojust.europa.eu/about/Partners/Pages/third-states.aspx> (01.03.2018).

pracy, tj. bezpośrednio uzyskiwanie informacji (w tym danych osobowych) przez Eurojust od państwa trzeciego oraz bezpośrednio przekazywanie informacji do państwa trzeciego (z wyłączeniem danych osobowych), jest możliwy do uregulowania nawet przed wejściem w życie porozumienia z państwem trzecim w zakresie niezbędnym do właściwego wykonywania zadań przez Eurojust (Decyzja Rady 2009/426/WSiSW: art. 26a ust. 5 i 6). Eurojust jest zobowiązany jednak do informowania Rady o wszelkich planach podjęcia takich negocjacji, a Rada może wyciągnąć takie wnioski, które uzna za właściwe (Decyzja Rady 2009/426/WSiSW: art. 26a ust. 2).

Wydaje się, biorąc pod uwagę dotychczasową działalność i aktywność ZK w Eurojustcie, że pożądanym byłoby zarówno dla UE, jak i dla ZK kontynuowanie dalszej współpracy już po Brexicie (Bock 2017: s. 312). Jednak do dnia dzisiejszego Eurojust oficjalnie nie powiadomił Rady o jakichkolwiek planach rozpoczęcia negocjacji ze ZK, dotyczących ich wzajemnej współpracy po wystąpieniu tego państwa z UE. Wcześniejsze negocjacje dotyczące zawarcia takich porozumień o współpracy z państwami trzecimi trwały średnio od pięciu do siedmiu lat (Directorate General for Internal Policies 2017: s. 36). Niekoniecznie oznacza to, że tyle samo czasu zajęłoby osiągnięcie porozumienia ze ZK jako byłym członkiem Eurojustu. Takie porozumienie mogłoby zostać uzgodnione dużo szybciej. Nie można jednak wykluczyć i tego, że zawarcie stosownego porozumienia może trwać znacznie dłużej niż dotychczas. Wszystko będzie bowiem zależało od „klimatu politycznego” towarzyszącego szeroko rozumianym negocjacom brexitowym. Biorąc jednak pod uwagę konieczność zapewniania bezpieczeństwa w ramach całej UE oraz walkę z transgranicznym terroryzmem i przestępczością zorganizowaną, wydaje się rozsądne, aby Eurojust już zbadał możliwość i zakres takich negocjacji. Taka konieczność wydaje się być bardzo pilna.

Trudno także przewidzieć jaką treść będzie miało takie porozumienie o współpracy między ZK a Eurojustem. Dotychczasowa praktyka jednoznacznie potwierdza jednak, że państwa trzecie nie są członkami Kolegium Eurojustu¹⁰. Takie państwa nie mają także dostępu do zautomatyzowanego systemu zarządzania sprawami, który wspiera Eurojust (w szczególności przy zestawianiu ze sobą informacji) i ułatwia dostęp do informacji na temat trwającego postępowania karnego (Dawson 2017: s. 21).

Przyszłe relacje ZK z Europolem

Europol został ustanowiony na podstawie Konwencji sporządzonej na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej w sprawie ustanowienia Europejskiego Urzędu Policji (tzw. Konwencja o Europolu), sporządzonej w Brukseli 26 lipca 1995 r.¹¹. Konwencja ta została następnie zastąpiona przez Decyzję Rady 2009/371/WSiSW z dnia 6 kwietnia

¹⁰ Eurojust został zorganizowany na zasadzie dualistycznej. Przejawia się to tak, że działa zarówno na szczeblu unijnym jako Kolegium gromadzące wszystkich 28 członków, jak i przedstawiciele narodowych, działających w państwach, z których zostali delegowani.

¹¹ Dz. Urz. WE C 316 z 27.11.1995.

2009 r. ustanawiającą Europejski Urząd Policji (Europol)¹². Obecnie podstawę prawną dla działalności Europolu stanowi Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/794 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania (Europol), zastępujące i uchylające decyzje Rady 2009/371/WSiSW, 2009/934/WSiSW, 2009/935/WSiSW, 2009/936/WSiSW i 2009/968/WSiSW (Rozporządzenie 2016/794).

Podstawowym zadaniem Europolu jest zapewnianie krajowym organom ścigania wsparcia w zakresie ich działania i wzajemnej współpracy w zapobieganiu poważnej przestępczości i terroryzmowi oraz walce z tymi zjawiskami (Mitsilegas, Giuffrida 2017: s. 73–77). Cele te Europol realizuje m.in. poprzez gromadzenie i przetwarzanie informacji, prowadzenie wymiany informacji, koordynację i prowadzenie działań procesowych i operacyjnych, przygotowywanie analiz i ocen zagrożenia czy rozwój i propagowanie specjalistycznej wiedzy oraz organizację szkoleń (Rozporządzenie 2016/794: art. 4). W żadnym razie Europol nie może jednak samodzielnie prowadzić jakichkolwiek działań operacyjnych. Może to czynić tylko w powiązaniu i w porozumieniu z państwami członkowskimi UE. Stosowanie środków przymusu pozostaje także w wyłącznej kompetencji właściwych organów krajowych (TFUE: art. 88, ust. 3). Realizując swoje zadania, Europol stworzył i utrzymuje system informacyjny (Rozporządzenie 2016/794: art. 17), który zawiera znaczną ilość danych osobowych (Rozporządzenie 2016/794: załącznik II). Przepływ informacji między Europolem i państwami członkowskimi odbywa się za pośrednictwem tzw. jednostek krajowych oraz oficerów łącznikowych (Ambos, Bock 2017: s. 211).

W grudniu 2016 r. ZK wyraziło chęć uczestniczenia w realizacji Rozporządzenia 2016/794 (Decyzja Komisji 2017/388), co gwarantuje temu państwu pełnoprawne członkostwo w Europolu aż do czasu jego wystąpienia z UE (Directorate General for Internal Policies 2017: s. 50). W dniu, w którym to nastąpi, ZK stanie się państwem trzecim trzecim w stosunku do Europolu. Natomiast Europol pozostanie agencją z członkostwem zagwarantowanym tylko dla państw członkowskich UE. Wszystko wskazuje więc na to, że Zjednoczone Królestwo może utracić swoje dotychczasowe prawa w Europolu, tj. m.in. dostęp do jego systemu informacyjnego, miejsce w zarządzie Europolu oraz możliwość delegowania oficerów łącznikowych. To niewątpliwie może niekorzystnie wpłynąć na efektywną współpracę pozostałych państw członkowskich UE, a przez to także samego Europolu (Weyembergh 2017: s. 293).

Rząd ZK dał jednak jasno do zrozumienia, że chce utrzymywać jak najściślejszy związek z Europolem po Brexicie (*House of Commons Hansard 2016*). Powszechnie bowiem wiadomo, że to właśnie ZK odgrywało przewodnią rolę w kształtowaniu statusu Europolu, wpływało na jego priorytety polityczne i metody pracy oraz uczestniczyło w wielu ważnych sukcesach operacyjnych (*The UK in a Changing Europe 2017; Europol Review 2016-2017*).

Istnieją jednak pewne prawne możliwości współpracy z Europolem przez państwa trzecie. Europol zawierał już bowiem w przeszłości z niektórymi państwami trzecimi

¹² Dz. Urz. UE L 121 z 15.05.2009.

zarówno tzw. porozumienia strategiczne (umożliwiające wymianę informacji, z wyłączeniem jednak danych osobowych) oraz porozumienia operacyjne (zakładające wymianę informacji, w tym danych osobowych). Niektóre państwa trzecie delegują również oficerów łącznikowych do Europolu¹³.

Przepisy zawarte w rozdziale V Rozporządzenia 2016/794 umożliwiają bowiem ustanowienie i utrzymywanie współpracy przez Europol z organami państw trzecich. Ustalenia różnią się w zależności od tego, czy implikują wymianę danych nieosobowych, czy także danych osobowych. W przypadku danych nieosobowych Europol „może bezpośrednio wymieniać wszystkie informacje” z organami państw trzecich (Rozporządzenie 2016/794: art. 23 ust. 2). Wymiana danych osobowych odbywa się albo na podstawie decyzji Komisji wydanej zgodnie z art. 36 Dyrektywy 2016/680 (uznającej, że dane państwo trzecie zapewnia odpowiedni poziom ochrony) albo na podstawie umowy międzynarodowej zawartej między UE a danym państwem trzecim (na podstawie art. 218 TFUE przyznającej odpowiednie zabezpieczenia w odniesieniu do ochrony prywatności oraz podstawowych praw i wolności jednostek) (Rozporządzenie 2016/794: art. 25).

Zjednoczone Królestwo może być pierwszym państwem trzecim, które zawrze stosowny rodzaj porozumienia zgodnie z przepisami Rozporządzenia 2016/794, obowiązującego od 1 maja 2017 r. (Dawson 2017: s. 20)¹⁴ Można jednak zauważyć, przyglądając się treści dotychczas zawartych porozumień, że istnieją znaczące różnice między tym, co Europol zapewnia w ramach współpracy operacyjnej państwom trzecim, a tym, jakimi możliwościami dysponują państwa członkowskie Unii. Po pierwsze, państwa członkowskie UE mogą bezpośrednio przekazywać i przeszukiwać system informacyjny Europolu. Natomiast państwa trzecie muszą się zwrócić z prośbą do Europolu, aby ten to uczynił w ich imieniu. Po drugie, państwa członkowskie UE są automatycznie połączone tzw. aplikacją sieci bezpiecznej wymiany informacji (SIENA). By mieć możliwość przyłączenia się do SIENA państwa trzecie potrzebują dodatkowej umowy bilateralnej z Europolem, zawartej dopiero po przyjęciu właściwego porozumienia operacyjnego. Po trzecie, państwa członkowskie UE zasiadają w zarządzie Europolu, który określa rozwój strategiczny i operacyjny tej agencji. Państwa trzecie nie mogą być tam reprezentowane. W końcu, każde państwo członkowskie UE może utworzyć biuro łącznikowe przy Europolu. Państwo trzecie taką możliwość ma tylko wówczas, gdy przewidują to postanowienia porozumienia o współpracy i zgodzi się na to zarząd Europolu (HM Government 2016: s. 4).

Pytania, które warto w tym miejscu postawić, dotyczą tego, czy takie ramy dla dalszej współpracy z Europolem są wystarczające dla ZK? I czy istnieje może jakiś inny realistyczny sposób regulacji takiej współpracy w znacznie szerszym zakresie, niż takim, który udało się wcześniej wynegocjować innym państwom trzecim?

Nie ulega wątpliwości, że w interesie ZK należy poszukiwanie jak najbardziej unikalnego sposobu na zapewnienie dalszej współpracy z Europolem, który znacząco wykraczałby

¹³ Zob.: stosowne porozumienia zawarte między Europolem a innymi państwami trzecimi, <https://www.europol.europa.eu/partners-agreements> (01.03.2018).

¹⁴ Poprzednio takie porozumienie były zawierane zgodnie ze stosownymi postanowieniami Decyzji Rady 2009/371/WSiSW z dnia 6 kwietnia 2009 r. ustanawiającej Europejski Urząd Policji (Europol).

poza to, co dotychczas mogły inne państwa trzecie. Warto zwrócić uwagę na zawarte 29 kwietnia 2017 r. Porozumienie między Królestwem Danii a Europolu o współpracy operacyjno-strategicznej (*Agreement on Operational and Strategic Cooperation between the Kingdom of Denmark and the European Police Office 2017*). Stanowi ono bowiem przykład rozwiązania pośredniego – między statusem państwa trzeciego a pełnym członkostwem w Europolu. Zasadniczym celem Porozumienia było umożliwienie kontynuowania dalszej współpracy z Danią po 1 maja 2017, czyli z dniem wejścia w życie Rozporządzenia 2016/794.

Dania była pełnoprawnym członkiem Europolu, który funkcjonował z mocy Decyzji Rady 2009/371/WSiSW. Jednak z mocy Protokołu (nr 22) w sprawie stanowiska Danii dołączonego do TUE i TFUE (Protokół nr 22) państwo to nie uczestniczyło w przyjęciu Rozporządzenia 2016/794, nie jest nim związane ani go nie stosuje. Dania ma jednak możliwość zrezygnowania ze swojego szczególnego statusu w PWBIS. Dlatego 3 grudnia 2015 r. przeprowadziła referendum dotyczące przekształcenia obowiązującej sztywnej klauzuli *opt-out* w ramach PWBIS zapisanej w Protokole nr 22 w bardziej elastyczną, selektywną klauzulę *opt-in*, podobną do obecnie obowiązującej Zjednoczone Królestwo. Obywatele Danii odmówili jednak skorzystania z takiej możliwości (53,1% głosujących na „nie” w stosunku do 46,9% głosujących na „tak”).

W następstwie negatywnego wyniku tego referendum odbyły się nieformalne rozmowy między władzami duńskimi a instytucjami unijnymi w celu znalezienia sposobu na jak najbardziej najściślejsze powiązanie Danii z Europolu. Wynikiem tych nieformalnych rozmów było wydanie 15 grudnia 2016 r. wspólnego oświadczenia przewodniczącego Rady Europejskiej (RE), przewodniczącego KE i premiera Danii. We wspólnym oświadczeniu zaproponowano – w celu ograniczenia do minimum negatywnych skutków wystąpienia Danii z Europolu – powiązanie Danii z Europolu w ramach porozumienia o współpracy operacyjnej.

Warunki Porozumienia obejmują przede wszystkim szczególną wymianę informacji, tj. wiedzę specjalistyczną, ogólne sprawozdania sytuacyjne, wyniki analiz strategicznych oraz dane o procedurach dotyczących postępowania przygotowawczego i metodach prewencji kryminalnej. Ponadto – zważywszy na szczególną sytuację Danii, która jest przecież państwem członkowskim UE należącym jednocześnie do strefy Schengen – w Porozumieniu zamieszczono szereg dodatkowych postanowień szczegółowych. Takich rozwiązań nie przewidują dotychczas zawarte przez Europol porozumienia z państwami trzecimi. Dotyczą one m.in. wyznaczenia mówiących po duńsku pracowników, którzy z upoważnienia Europolu będą zajmować się rozpatrywaniem przez całą dobę (7 dni w tygodniu) wniosków w języku duńskim. Dania uzyskała też możliwość uczestniczenia w charakterze obserwatora na spotkaniach zarządu Europolu.

Ten wyjątkowy status Danii jest jednak oparty na szczególnych warunkach, które nie będą mogły znaleźć zastosowania do Zjednoczonego Królestwa po Brexicie (European Commission 2017a). Obejmują one bowiem m.in. kontynuowanie dalszego członkostwa Danii w UE i strefie Schengen, zgodę na jurysdykcję Trybunału Sprawiedliwości UE (dalej: TSUE), obowiązek transpozycji Dyrektywy 2016/680 do jej krajowego porządku prawnego oraz odpowiedni wkład Danii do budżetu Europolu.

Należy także pamiętać, iż w przypadku ZK, wybór odpowiedniego porozumienia o współpracy z Europolem będzie uzależniony od otrzymania decyzji ze strony Komisji, uznającej, że ZK zapewnia odpowiedni poziom ochrony danych osobowych, co najmniej równoważny temu, który został przewidziany w prawie unijnym. Należy się liczyć z tym, że zawarcie takiego porozumienia będzie zatem niezwykle trudne albo nawet niemożliwe ze względu na rozbieżne stanowiska ZK i UE w odniesieniu do praw i zasad zawartych w Karcie Praw Podstawowych UE i roli TSUE (House of Lords... 2016: s. 19).

Z operacyjnego punktu widzenia ewentualne zastosowanie innej opcji, polegającej na zawieraniu umów bilateralnych między poszczególnymi państwami członkowskimi UE i ZK, też nie wydaje się być rozwiązaniem korzystnym i efektywnym (Mitsilegas 2017a: s. 243). Byłby to chyba najgorszy scenariusz ze względu na wydajność takiej współpracy. Podczas gdy obecne środki UE zapewniają spójną, szybką i ogólnounijną reakcję w zakresie zapobiegania i zwalczania poważnej przestępczości i terroryzmu, mechanizmy dwustronne (w formie porozumień między ZK a 27 państwami członkowskimi UE) najprawdopodobniej spowolnią taką współpracę (wymiana informacji będzie trwała dłużej) i może to doprowadzić do fragmentarycznych reakcji (Directorate General for Internal Policies 2017: s. 55).

Sprawą niezwykle pilną staje się więc rozważenie przyjęcia ewentualnych rozwiązań przejściowych dotyczących przyszłych stosunków między Europolem a ZK po Brexicie. Wynegocjowanie i zawarcie odpowiedniego porozumienia zajmie prawdopodobnie więcej czasu niż terminy negocjacji przewidziane w trybie art. 50 TUE.

Wzajemne uznawanie orzeczeń i europejski nakaz aresztowania

Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń jest powszechnie traktowana jako fundament współpracy wymiarów sprawiedliwości w UE. Podstawową konsekwencją tej zasady jest przekształcenie podstaw obrotu w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii. O ile klasycznym mechanizmem międzynarodowej pomocy prawnej był wniosek państwa wydającego, którego wykonanie podlegało w znacznej mierze dyskrejonalnej ocenie państwa wezwanego, o tyle współpraca sądowa w ramach UE polega na daleko idącym automatyzmie, opartym na metodzie „uznania i wykonania” bez dodatkowych formalności orzeczenia państwa wydającego przez państwo wykonujące. W ten sposób współpraca ta ulega przyspieszeniu i uproszczeniu (Grzelak, Ostropolski 2011: s. 86).

Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń jest ściśle powiązana z wzajemnym zaufaniem między państwami członkowskimi UE. Trudno jednoznacznie określić, jaki charakter przybiera ten związek. Wzajemne zaufanie opiera się na przekonaniu o ogólnej niezależności systemu wymiaru sprawiedliwości innych państw członkowskich UE, w szczególności przestrzeganiu standardów demokratycznego państwa prawa. Można stwierdzić, że wzajemne zaufanie pomiędzy państwami członkowskimi (a w szczególności pomiędzy ich organami wymiaru sprawiedliwości) leży u podstaw i warunkuje podjęcie zaawansowanych form współpracy, takich jakie obowiązują w PWBIS. Z drugiej

jednak strony, osiągnięcie wzajemnego zaufania można postrzegać jako rezultat właściwej praktyki wzajemnego uznawania orzeczeń i pośrednik na drodze do ukształtowania europejskiej przestrzeni sądowej (Grzelak, Ostropolski 2011: s. 8g).

Zasada wzajemnego uznawania jest wykorzystywana w stosunku do orzeczeń wydawanych na różnych etapach postępowania w państwach członkowskich UE. Brexit niewątpliwie będzie miał wpływ na jej dalsze funkcjonowanie, ponieważ ZK bierze udział i z powodzeniem stosuje szereg instrumentów prawnych urzeczywistniających tę zasadę (Directorate General for Internal Policies 2017: s. 16). Warto także wskazać, że KE w swoim dokumencie z 12 lipca 2017 r. (European Commission 2017b) wskazała na kilka takich instrumentów prawnych, których dalsze stosowanie będzie uzależnione od przyjęcia stosownych przepisów przejściowych (zawartych w umowie o wystąpieniu ZK z UE) w celu zapewnienia, iż trwające już procedury nie zostaną zakłócone przez Brexit. Dotyczy to przede wszystkim europejskiego nakazu dochodzeniowego (Dyrektywa 2014/41/UE), europejskiego nakazu aresztowania (Decyzja ramowa 2002/584/WSiSW), europejskiego nakazu ochrony (Dyrektywa 2011/99/UE), a także uznawania kar o charakterze pieniężnym (Decyzja ramowa 2005/214/WSiSW), kar pozbawienia wolności (Decyzja ramowa 2008/909/WSiSW), środków nadzoru (Decyzja ramowa 2009/829/WSiSW) i nakazów konfiskaty (Decyzja ramowa 2006/783/WSiSW). Z kolei możliwość dalszej współpracy ze ZK w zakresie tych instrumentów po opuszczeniu Unii przez ZK będzie wymagała wynegocjowania i zawarcia stosownych umów między ZK (już jako państwem trzecim) a Unią (Directorate General for Internal Policies 2017: s. 17).

Taka umowa będzie niezbędna m.in. w przypadku dalszego stosowania europejskiego nakazu aresztowania (dalej: *ENA*). Europejski nakaz aresztowania jest decyzją sądową wydaną przez państwo członkowskie w celu aresztowania i przekazania przez inne państwo członkowskie osoby, której dotyczy wnioski, dla przeprowadzenia postępowania karnego lub wykonania kary pozbawienia wolności bądź środka zabezpieczającego. *ENA* opiera się na zasadzie wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych między państwami członkowskimi. Decyzja ramowa 2002/584/WSiSW stanowi odzwierciedlenie idei integracji we wspólnym obszarze sądowym. Jest to pierwszy akt prawny obejmujący współpracę pomiędzy państwami członkowskimi UE w sprawach karnych i oparty na zasadzie wzajemnego uznawania. Decyzja wydającego nakaz państwa członkowskiego musi zostać uznana bez dodatkowych formalności i wyłącznie na podstawie kryteriów sądowych.

Szkoda byłoby bowiem przekreślić dotychczasowy praktyczny wymiar współpracy w ramach *ENA*. Zjednoczone Królestwo każdego roku otrzymuje wysoką liczbę wniosków dotyczących wykonania *ENA* od innych państw członkowskich UE. Ponadto ZK przekazuje rocznie ok. 1000 osób w ramach *ENA*. Niektóre państwa członkowskie UE, m.in. Polska, której potowa wniosków o wykonanie *ENA* jest realizowana w ZK, będą szczególnie dotknięte skutkami brytyjskiego wystąpienia z systemu umożliwiającego stosowanie *ena* (Świątłowski, Nita-Świątłowska 2017: s. 319–324).

Ewentualne przyszłe (ograniczone?) stosowanie *ENA* musiałyby się opierać na odrębnej umowie zawartej między UE a ZK już jako państwem trzecim. Nie jest to jednak

ani szybka, ani prosta opcja. Unia ma już jednak pewne doświadczenie w tym zakresie (Suominen 2017: s. 257–261). Została bowiem zawarta Umowa dotycząca przekazywania osób między państwami członkowskimi UE a Norwegią i Islandią. Warto jednak zaznaczyć, że negocjacje zmierzające do przyjęcia tej umowy trwały trzynaście lat, i mimo że minęło już trzy lata od jej zawarcia, nie weszła jeszcze w życie¹⁵. Ta umowa nie jest także tak wszechstronna jak Decyzja ramowa 2002/584/WSiSW, gdyż nie znosi np. możliwości odmowy wydania osoby ściganej, która jest obywatelem państwa wezwanego (nie pozwala na przekazywanie własnych obywateli) (Directorate General for Internal Policies 2017: s. 34–35).

Gdyby jednak takie odrębne porozumienie nie zostało zawarte, należałoby zastanowić się nad innymi rozwiązaniami w tym zakresie (Parry 2017). W wielu obszarach, współpraca ze ZK mogłaby polegać na powrocie do stosowania właściwych umów międzynarodowych, zawartych pod auspicjami Rady Europy w zakresie współpracy sądowej w sprawach karnych. Dotyczy to przede wszystkim Europejskiej Konwencji o ekstradycji z 1957 r. oraz Europejskiej Konwencji o wzajemnej pomocy w sprawach karnych z 1959 r.

Jednak te konwencje, zawarte ponad 60 lat temu, nie zawierają tak szczegółowych i skutecznych postanowień, jak te instrumenty prawne, które zostały przyjęte i są stosowane w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach karnych w UE. One bowiem zrewolucjonizowały tę dziedzinę w ciągu ostatnich dwudziestu lat. Ponadto powrót do międzynarodowych regulacji bilateralnych i wielostronnych najprawdopodobniej wymagać będzie wprowadzenia odpowiednich zmian legislacyjnych w krajowych porządkach prawnych pozostałych państw członkowskich UE, aby zagwarantować, że Unia samodzielnie lub wspólnie z innymi państwami członkowskimi będzie w stanie kontynuować współpracę ze ZK zgodnie z jasną i jednolitą podstawą prawną (Directorate General for Internal Policies 2017: s. 34). Wydaje się jednak, że najkorzystniejszym rozwiązaniem jest jednak wynegocjowanie umowy podobnej do tej o przekazywaniu osób, zawartej z Norwegią i Islandią. Powinna ona w możliwie jak najszerszym zakresie odzwierciedlać przepisy Decyzji ramowej 2002/584/WSiSW. Tym bardziej, iż rząd brytyjski zapewniał,

¹⁵ 10 lipca 2001 r. Rada upoważniła Prezydencję do negocjowania z pomocą Komisji umów z Norwegią i Islandią w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach karnych na podstawie ówczesnego art. 24 i 38 TUE. Upoważnienie to następnie zostało zmienione Decyzją Rady z dnia 19 grudnia 2002 r. Prezydencja, przy udziale Komisji, wynegocjowała umowę w sprawie procedury przekazywania osób między państwami członkowskimi Unii Europejskiej a Islandią i Norwegią. Zgodnie z Decyzją Rady 2006/697/WE z dnia 27 czerwca 2006 r. dotyczącą zawarcia Umowy między Unią Europejską a Republiką Islandii i Królestwem Norwegii w sprawie procedury przekazywania osób między państwami członkowskimi Unii Europejskiej a Islandią i Norwegią, Dz. Urz. UE L 292 z 21.10.2006. Umowa między Unią Europejską a Republiką Islandii i Królestwem Norwegii w sprawie procedury przekazywania osób między państwami członkowskimi Unii Europejskiej a Islandią i Norwegią została podpisana 28 czerwca 2006 r., z zastrzeżeniem jej zawarcia. Umowa nie została jednak zawarta. W związku z wejściem w życie Traktatu z Lizbony z dniem 1. grudnia 2009 r. tryb postępowania stosowany przez Unię w celu zawarcia umowy reguluje obecnie art. 218 TFUE. Umowa powinna więc zostać zatwierdzona. Dokonano takiego zatwierdzenia w 2014 r. poprzez Decyzję Rady z dnia 27 listopada 2014 r. w sprawie zawarcia Umowy między Unią Europejską a Republiką Islandii i Królestwem Norwegii w sprawie procedury przekazywania osób między państwami członkowskimi Unii Europejskiej a Islandią i Norwegią, Dz. Urz. UE L 343 z 28.11.2014. Jednak do tej pory umowa ta nie weszła w życie, https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/ldeucom/16/1606.htm#_idTextAnchor023 (01.03.2018).

że jest dla niego priorytetem, by ZK pozostało częścią europejskiego nakazu aresztowania (House of Lords European Union Committee 2016: 34–36). W przypadku braku stosownej umowy dotyczącej stosowania *ENA* należy się liczyć ze znacznym wzrostem kosztów dla państw członkowskich UE w przypadku wniosków o ekstradycję (do i z ZK) oraz z potencjalnie znacznymi opóźnieniami w pociągnięciu osób podejrzanych do odpowiedzialności (House of Lords European Union Committee 2017: s. 5 i nast.)

Zakończenie

Brexit jest bezprecedensowym wydarzeniem w dziejach integracji europejskiej i Unii Europejskiej. Będzie stanowić istotną cezurę i nie pozostanie bez wpływu na miejsce i rolę UE w nowym łańdżu międzynarodowym. Negocjacje ze Zjednoczonym Królestwem prowadzone z mocy art. 50 TUE znajdują się obecnie w drugiej fazie. 15 grudnia 2017 roku Rada Europejska (RE) uznała bowiem, że poczyniono wystarczające postępy w pierwszym etapie negocjacji i możliwe jest przejście do kolejnego etapu (Rada Europejska 2017). RE zgodziła się również na prowadzenie negocjacji w sprawie postanowień przejściowych, które będą stanowić część umowy o wystąpieniu. Rozwiązania przejściowe muszą jednak zostać jasno zdefiniowane i ściśle ograniczone czasowo. RE jednocześnie zaproponowała, by zakończyć okres przejściowy 31 grudnia 2020 r.

W zakresie współpracy sądowej w sprawach karnych w pierwszym etapie negocjacji osiągnięto porozumienie, że wszystkie zorganizowane i sformalizowane procedury współpracy trwające w dniu wystąpienia, które przekroczyły określony próg (do określenia), powinny zostać zakończone zgodnie z prawem Unii. Konieczne są dodatkowe ustalenia co do listy przedmiotowych instrumentów. Należy również porozumieć się co do potrzeby określenia „punktu granicznego”, świadczącego o zakończeniu danej procedury (Komunikat Komisji 2017). Potrzebne będą również dalsze dyskusje w celu sprecyzowania porozumienia co do tego, czy instrumenty UE przewidujące prawa procesowe będą nadal stosowane w takich procedurach po wystąpieniu (Joint Report 2017). Nie ulega wątpliwości, że dyskusja w tym zakresie jest jeszcze bardzo wstępna.

29 stycznia 2018 r. Rada UE przyjęła uzupełniające wytyczne negocjacyjne na temat okresu przejściowego (Dokument Rady UE 2018). UE chce, by w okresie przejściowym całość jej dorobku prawnego miała nadal zastosowanie do ZK, tak jakby była ona jej państwem członkowskim. Także zmiany w tym dorobku przyjmowane przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii w tym okresie miałyby zastosowanie do ZK.

Jeśli chodzi o PWBIS, gdzie ZK może nadal korzystać z odpowiednich klauzul (*opt in* lub *opt out*) do aktów przyjmowanych w okresie przejściowym, którymi to państwo było związane jeszcze przed wystąpieniem, będą miały zastosowanie obecne zasady. Jednak ZK nie będzie już mogło przystępować do nowych środków w tej dziedzinie, jeśli nie są to akty zmieniające lub zastępujące akty, którymi jest związane przed wystąpieniem, albo akty na nich oparte.

Pozycja Zjednoczonego Królestwa w PWBIS, zwłaszcza w zakresie współpracy sądowej w sprawach karnych, zawsze była odmienna niż innych państw członkow-

skich UE. Źródłem problemu był brytyjski sceptycyzm wobec tych obszarów integracji i współpracy unijnej, które ingerują w tradycyjnie rozumianą suwerenność państwa. Taka postawa odnosi się w szczególności do terytorium i bezpieczeństwa ZK. Z tego powodu ZK jako państwo członkowskie UE zgadzało się uczestniczyć wyłącznie w tych formach współpracy w ramach PWBIS, które będą miały charakter międzyrządowy i zapewnią kontrolę władz ZK nad metodami i efektami tej współpracy. Miało to zapobiec nadmiernemu wpływowi instytucji unijnych, zwłaszcza Parlamentu Europejskiego i Komisji, a także Trybunału Sprawiedliwości UE na jurysdykcję suwerennych władz ZK. Taki status ZK zawsze wzbudzał wiele kontrowersji. Charakteryzuje się on bowiem swoistym napięciem pomiędzy próbą utrzymania suwerenności narodowej w dziedzinach objętych PWBIS a potrzebą zacieśniania współpracy w ramach Unii. Wynikiem tego „napięcia” był *opt-out* ZK ze stosowania przyjętych przed wejściem w życie TL instrumentów prawnych w zakresie współpracy sądowej w sprawach karnych, zgodnie z Protokołem nr 36. Korzystając z postanowień Protokołu nr 21, ZK powróciła jednak do możliwości ponownego stosowania tych środków. Podążając tym tokiem rozumowania, wydaje się uzasadnione, iż ZK będzie dążyło do tego, by także po Brexicie w odpowiednim zakresie i w miarę możliwości prawnych mieć możliwość ponownego stosowania tych instrumentów prawnych.

Brexit stanowi poważne wyzwanie dla zapewniania bezpieczeństwa zarówno ZK, jak i całej Unii. Tak zwany „twardy” Brexit może oznaczać, że ZK przestanie uczestniczyć w wielu kluczowych mechanizmach wypracowanych w ramach współpracy sądowej w sprawach karnych na poziomie unijnym, jak np. w systemie wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych (w tym w przekazywaniu osób w ramach *ENA*). Nie będzie też mogło uczestniczyć w działalności najważniejszych unijnych agencji w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, tj. Europolu i Eurojuście.

W zasadzie istnieją trzy możliwe scenariusze prawne dotyczące przyszłych stosunków ZK z Unią po Brexicie w zakresie dalszej współpracy sądowej w sprawach karnych (Mitsilegas 2017b: s. 437–438). Pierwszy z nich zakłada zawarcie stosownych umów między UE a ZK, dotyczących różnych aspektów tej współpracy. Drugi scenariusz przewiduje zawieranie dwustronnych umów między ZK z poszczególnymi państwami członkowskimi UE. I w końcu trzeci scenariusz zakłada – w przypadku braku zawarcia takich umów z całą Unią lub poszczególnymi państwami członkowskimi – powrót do istniejących mechanizmów współpracy ukształtowanych w ramach dorobku prawnego Rady Europy.

Pierwszy scenariusz (tj. umowy UE–ZK) wydaje się być najbardziej pożądany ze względu na zagwarantowanie tzw. pewności prawnej. Jest to także scenariusz zdecydowanie popierany przez rząd ZK (HM Government 2017). Ustanowienie bowiem jednolitych zasad współpracy dla Zjednoczonego Królestwa może zagwarantować utrzymanie tego państwa jak najbliższej pozycji, jaką miało, będąc państwem członkowskim UE. Takie umowy mogą być zawarte tylko wówczas, jeżeli obie strony (ZK i UE) uzgodnią przepisy zapewniające ten sam poziom spójności i pewności prawnej co obowiązujące ustalenia¹⁶.

¹⁶ Pewność prawa jest wyznaczonym celem w projekcie dyrektywy negocjacyjnej Komisji Europejskiej. Zob.: *Zalecenie decyzja Rady upoważniająca Komisję do rozpoczęcia negocjacji dotyczących umowy*

Zawieranie umów bilateralnych w ramach drugiego scenariusza nie daje gwarancji prawnej, że wnioski ZK dotyczące współpracy będą traktowane przez partnerów unijnych z takim samym priorytetem jak wnioski z innych państw członkowskich UE, zgodnie z zasadami przewidzianymi przez właściwe instrumenty prawne, np. *ENA*. Ponadto zawarcie takich umów może także oznaczać, że istniejące innowacje urzeczywistniające współpracę sądową w sprawach karnych w UE przestaną być stosowane i przyczynią się jednocześnie do tego, że ta współpraca stanie się wolniejsza i bardziej uciążliwa. Te same obiekcje odnoszą się także do trzeciego scenariusza, w którym ZK powróciłoby do istniejących traktatów zawartych w ramach Rady Europy, zwłaszcza dotyczących ekstradycji i wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych. Spośród uzgodnionych traktatów ani jeden nie idzie tak daleko jak obowiązujące prawodawstwo UE (Peers 2016c).

Anastazja Gajda – doktor habilitowana, profesor w Zakładzie Nauk o Bezpieczeństwie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego. Zainteresowania badawcze: Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości UE, współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych, ochrona jednostki w UE. Autorka wielu artykułów dotyczących m.in. współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych, zarządzania granicami zewnętrznymi UE i polityki bezpieczeństwa wewnętrznego UE oraz dwóch monografi *Regiony w prawie wspólnotowym. Prawne problemy udziału regionów polskich w procesach integracyjnych* (2005) oraz *Ochrona praw podstawowych jednostki w procesie harmonizacji prawa karnego procesowego w Unii Europejskiej* (2011)

Anastazja Gajda – habilitated doctor, a professor at the Department of Security Science, Faculty of Law and Administration, University of Opole. Research interests: Area of Freedom, Security and Justice in the EU, police and judicial cooperation in criminal matters, protection of the individual in the EU. She wrote many articles on judicial cooperation in criminal matters, management of the external borders of the EU and the internal security policy of the EU and two monographs entitled: *Regiony w prawie wspólnotowym. Prawne problemy udziału regionów polskich w procesach integracyjnych* (2005) and *Ochrona praw podstawowych jednostki w procesie harmonizacji prawa karnego procesowego w Unii Europejskiej* (2011)

➔ Bibliografia

- AGREEMENT on Operational and Strategic Cooperation between the Kingdom of Denmark and the European Police Office, 29 April 2017, <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/agreement-operational-and-strategic-cooperation-between-kingdom-of-denmark-and-europol> (01.03.2018).
- AMBOS Kai, BOCK Stefanie (2017), *Brexit and the European Criminal Justice System – An Introduction*, „Criminal Law Forum”, 28(2).
- AMIN Shakir Mahmoud (1996), *Criminal Justice in the European Union – Approximation or Co-operation?* „Comparative Law Review”, nr 6.

ze Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej określającej warunki jego wystąpienia z Unii Europejskiej, COM(2017) 218, Bruksela, 3.5.2017.

- BARCZ Jan (2016), *Brexit – w sprawie interpretacji postanowień art. 50 Traktatu o Unii Europejskiej*, „Europejski Przegląd Sądowy”, nr 12.
- BOCK Stefanie (2017), *Brexit and the Future of European Criminal Law: a German Perspective*, „Criminal Law Forum”, 28(2).
- CARRERA Sergio, GUILD Elspeth, CHUN LUK Ngo (2016), *What does Brexit mean for the EU's Area of Freedom, Security and Justice?*, „CEPS Commentary”, 11.07.2016.
- CURTIN Deirdre (2017), *Brexit and the EU Area of Freedom, Security and Justice: Bespoke Bits and Pieces*, w: Federico Fabbrini (ed.), *The Law & Politics of Brexit*, Oxford.
- DAWSON Joanna (2017), *Brexit: implications for policing and criminal justice cooperation*, „Briefing Paper”, nr 7650, <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP7650%23fullreport> (01.03.2018).
- DECYZJA (2013), Decision pursuant to Article 10 of Protocol 36 to the Treaty on the Functioning of the European Union, Cm 8671, July 2013, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/235912/8671.pdf (01.03.2018).
- DECYZJA (2014), Decision pursuant to Article 10(5) of Protocol 36 to The Treaty on the Functioning of the European Union, Cm 8897, July 2014, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/326698/41670_Cm_8897_Accessible.pdf (1.3.2018).
- DECYZJA Komisji 2017/388 z dnia 6 marca 2017 r. potwierdzająca uczestnictwo Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/794 w sprawie Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania (Europol), Dz. Urz. UE L 59 z 7.3.2017.
- DECYZJA Komisji 2014/858/UE z dnia 1 grudnia 2014 r. w sprawie powiadomienia przez Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej o chęci uczestnictwa w aktach Unii w dziedzinie współpracy policyjnej i wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych, przyjętych przed wejściem w życie traktatu lizbońskiego i niebędących częścią dorobku Schengen, Dz. Urz. UE L 345 z 1.12.2014.
- DECYZJA Rady 2002/187/WSiSW z dnia 28 lutego 2002 r. ustanawiająca Eurojust w celu zintensyfikowania walki z poważną przestępczością, Dz. Urz. WE L 63 z 6.3.2002.
- DECYZJA Rady 2003/659/WSiSW z dnia 18 czerwca 2003 r. zmieniająca decyzję 2002/187/WSiSW ustanawiającą Eurojust w celu zintensyfikowania walki z poważną przestępczością, Dz. Urz. UE L 245 z 29.9.2003.
- DECYZJA Rady 2009/426/WSiSW z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie wzmocnienia Eurojustu, Dz. Urz. UE L 138 z 4.6.2009.
- DECYZJA Rady 2014/857/UE z dnia 1 grudnia 2014 r. w sprawie notyfikowania przez Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej chęci uczestnictwa w niektórych przepisach dorobku Schengen zawartych w katach prawnych Unii w dziedzinie współpracy policyjnej i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych oraz zmieniająca decyzje 200/365/WE i 2004/926/WE, Dz. Urz. UE L 345 z 1.12.2014.
- DECYZJA RAMOWA 2002/584/WSiSW Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi, Dz. Urz. UE L 190 z 18.7.2002.
- DECYZJA RAMOWA 2005/214/WSiSW Rady z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do kar o charakterze pieniężnym, Dz. Urz. UE L 76 z 22.3.2005.

- DECYZJA RAMOWA 2006/783/WSiSW Rady z dnia 6 października 2006 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do nakazów konfiskaty, Dz. Urz. UE L 328 z 24.11.2006.
- DECYZJA RAMOWA 2008/909/WSiSW Rady z dnia 27 listopada 2008 r. o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub inny środek polegający na pozbawieniu wolności – w celu wykonania tych wyroków w Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE L 327 z 5.12.2008.
- DECYZJA RAMOWA 2009/829/WSiSW Rady z dnia 23 października 2009 r. w sprawie stosowania przez państwa członkowskie Unii Europejskiej zasady wzajemnego uznawania do decyzji w sprawie środków nadzoru stanowiących alternatywę dla tymczasowego aresztowania, Dz. Urz. UE L 294 z 11.11.2009.
- DELIVET Philippe (2016), *British referendum: what impact on Justice and Home Affairs?* Fondation Robert Schuman, „European Issues”, nr 397.
- DELMAS-MARTY Mireille (1998), *The European Union and Penal Law*, „European Law Journal”, 4(1).
- DIRECTORATE GENERAL FOR INTERNAL POLICIES, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Civil Liberties, Justice and Home Affairs (2017), *The implications of the United Kingdom's withdrawal from the European Union for the Area of Freedom, Security and Justice. Study*, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596824/IPOL_STU\(2017\)596824_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596824/IPOL_STU(2017)596824_EN.pdf) (01.03.2018).
- DOKUMENT RADY UE (2018), *Uzupelniajace wytyczne dotyczace negocjacji ze Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej w sprawie umowy określającej warunki jego wystąpienia z Unii Europejskiej*, Bruksela 29.01.2018, XT 21004/18 ADD 1 REV 2.
- DYREKTYWA 2011/99/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony, Dz. Urz. UE L 338 z 21.12.2011.
- DYREKTYWA 2014/41/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie europejskiego nakazu dochodzeniowego w sprawach karnych, Dz. Urz. UE L 130 z 1.5.2014.
- DYREKTYWA 2016/680 Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchyłająca decyzję ramową Rady 2008/977/WSiSW, Dz. Urz. UE L 119 z 4.5.2016.
- EUROJUST (2016), *Sprawozdanie roczne 2016*, http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/corporate/eurojust%20Annual%20Reports/Annual%20Report%202016/AR2016_PL.pdf (01.03.2018).
- EUROPEAN COMMISSION (2017a), *Commission welcomes Europol's new mandate and cooperation agreement with Denmark* (press release), 29.4.2017, http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-17-1169_en.htm (01.03.2018).
- EUROPEAN COMMISSION (2017b), *Essential Principles on Ongoing Police and Judicial Cooperation in Criminal matters, TF-50 8/2 – Commission to UK*, 12.7.2017, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/essential-principles-ongoing-police-judicial_en_0.pdf (01.03.2018).
- EUROPOL REVIEW 2016-2017, https://www.europol.europa.eu/europol_review (01.03.2018).
- GERMAN BUNDESTAG, European Affairs Directorate Research Section for European Affairs (2016), *Consequences of Brexit for the Realm of Justice and Home Affairs, Scope for Future EU Cooper-*

- tion with the United Kingdom*, <http://www.statewatch.org/news/2016/oct/uk-brexit-german-bundstag-report.pdf> (01.03.2018).
- GRUSZCZAK Artur (2013), *Zjeść ciastko i mieć ciastko. Brytyjski dylemat wyłączenia z przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej*, „Komentarze natolińskie”, nr 1.
- GRZELAK Agnieszka (2008), *Trzeci filar Unii Europejskiej. Instrumenty prawne*, Warszawa.
- GRZELAK Agnieszka (2015), *Ochrona danych osobowych we współpracy państw członkowskich UE w zwalczaniu przestępczości. W stronę standardu europejskiego*, Warszawa.
- GRZELAK Agnieszka, OSTROPOLSKI Tomasz (2011), *Współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych i współpraca policyjna*, tom XI, cz. 1, Warszawa.
- GRZELAK Agnieszka, OSTROPOLSKI Tomasz, RAKOWSKI Piotr (2013), *Uwarunkowania prawne i konsekwencje włączenia Zjednoczonego Królestwa ze współpracy w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (opt-out)*, „Europejski Przegląd Sądowy”, nr 9.
- HINAJEROS Alicia, SPENCER John. R., PEERS Steve (2012), *Opting out of EU Criminal law: What is actually involved?*, „CELS Working Paper. New Series”, nr 1.
- HM GOVERNMENT (2016), *The UK's cooperation with the EU on justice and home affairs, and on foreign policy and security issues*, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/521926/The_UK_s_cooperation_with_the_EU_on_justice_and_home_affairs_and_on_foreign_policy_and_security_issues.pdf (01.03.2018).
- HM GOVERNMENT (2017), *Security, law enforcement and criminal justice: a future partnership paper*, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/45416/Security_law_enforcement_and_criminal_justice_-_a_future_partnership_paper.PDF (01.03.2018).
- HOUSE OF COMMONS HANSARD (2016), *Oral Questions to the Home Department*, vol. 616, <https://hansard.parliament.uk/Commons/2016-10-31/debates/2D089A2D-F254-4376-A5C1-2E7EF446643A/EuropolEuropeanArrestWarrant> (01.03.2018).
- HOUSE OF LORDS EUROPEAN UNION COMMITTEE (2013), *EU police and criminal justice measures: The UK's 2014 opt-out decision*, „HL Paper 159”, <http://www.parliament.uk/documents/the-uks-2014-opt-out-decision1.pdf> (01.03.2018).
- HOUSE OF LORDS EUROPEAN UNION COMMITTEE (2016), *Brexit: future UK-EU security and police cooperation*, „HL Paper 77”, <https://publications.parliament.uk/pa/ld201617/ldselect/ldeucom/77/77.pdf> (01.03.2018).
- HOUSE OF LORDS EUROPEAN UNION COMMITTEE (2017), *Brexit: judicial oversight of the European Arrest Warrant*, „HL Paper 16”, <https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/ldeucom/16/16.pdf> (01.03.2018).
- JENEY Petra (2016), *The European Union's Area of Freedom, Security and Justice without the United Kingdom - Legal and Practical Consequences of Brexit*, „ELTE Law Journal”, nr 1.
- JOINT REPORT (2017) from the negotiators of the European Union and the United Kingdom Government on progress during phase 1 of negotiations under Article 50 TEU on the United Kingdom's orderly withdrawal from the European Union, 8 December 2017, https://ec.europa.eu/commission/publications/joint-report-negotiators-european-union-and-united-kingdom-government-progress-during-phase-1-negotiations-under-article-50-teu-united-kingdoms-orderly-withdrawal-european-union_en (01.03.2018).

- KOMUNIKAT KOMISJI (2017) do Rady Europejskiej (art. 50) w sprawie postępów w negocjacjach ze Zjednoczonym Królestwem na mocy art. 50 Traktatu o Unii Europejskiej, Bruksela, 8.12.2017, COM(2017) 784 final.
- KONWENCJA Rady Europy nr 108 o ochronie danych osobowych w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych z 28 stycznia 1981 r., Dz.U. 2003, nr 3, poz. 25.
- MAYSTROVICH Elena, KUCHERYAVAYA Elena (2018), *Development of the institution of mutual recognition and enforcement of judgments in the countries of the European Union*, „Przegląd Europejski” nr 2/2018.
- MITSILEGAS Valsamis (2016), *The Uneasy Relationship between the United Kingdom and European Criminal Law. From Opt-outs to Brexit?* „Criminal Law Review”, issue 8.
- MITSILEGAS Valsamis (2017a), *European Criminal Law after Brexit*, „Criminal Law Forum”, 28(2).
- MITSILEGAS Valsamis (2017b), *European criminal law without the United Kingdom? The triple paradox of Brexit*, „New Journal of European Criminal Law”, vol. 8(4).
- MITSILEGAS Valsamis, GIUFFRIDA Fabio (2017), *The Role of EU Agencies in Fighting Transnational Environmental Crime: New Challenges for Eurojust and Europol*, „Brill Research Perspectives in Transnational Crime”, vol. 1, nr. 1.
- PARRY Antoine (2017), *Brexit & the European Arrest Warrant: How Will Change Affect the Interests of Citizens?* ECAS Brussels, <http://ecas.org/wp-content/uploads/2017/11/Brexit-andthe-EAW.pdf> (01.03.2018).
- PEERS Steve (2016a), *EU Justice and Home Affairs Law. Volume I: EU Immigration and Asylum Law*, 4th Edition, Oxford.
- PEERS Steve (2016b), *EU Justice and Home Affairs Law. Volume II: EU Criminal Law, Policing, and Civil Law*, 4th Edition, Oxford.
- PEERS Steve (2016c), *How would Brexit impact the UK's involvement in EU policing and criminal law?*, „EU Law Analysis”, 21 June 2016, <http://eulawanalysis.blogspot.be/2016/06/eu-referendum-brief-5-how-would-brexit.html> (21.06.2016).
- PROTOKÓŁ (nr 19) w sprawie dorobku Schengen włączonego w ramy Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE C 202 z 7.6.2016.
- PROTOKÓŁ (nr 21) w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do Przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, Dz. Urz. UE C 202 z 7.6.2016.
- PROTOKÓŁ (nr 22) w sprawie stanowiska Danii, Dz. Urz. UE C 202 z 7.6.2016.
- PROTOKÓŁ (nr 36) w sprawie postanowień przejściowych, Dz. Urz. UE C 202 z 7.6.2016.
- RADA EUROPEJSKA (2017), *Posiedzenie Rady Europejskiej (art. 50), 15 grudnia 2017 r. – Wytyczne*, Bruksela, 15.12. 2017, EUCO XT 20011/17.
- ROZPORZĄDZENIE 2016/794 Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania (Europol), zastępujące uchylające decyzje Rady 2009/371/WSiSW, 2009/934/WSiSW, 2009/935/WSiSW, 2009/936/WSiSW i 2009/968/WSiSW, Dz. Urz. UE L 135 z 24.5.2016.
- ROZPORZĄDZENIE 2017/1939 Rady (UE) z dnia 12 października 2017 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w zakresie ustanowienia Prokuratury Europejskiej, Dz. Urz. UE L 283 z 31.10.2017.
- ROZPORZĄDZENIE 2018/1727 Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach

- Karnych (Eurojust) oraz zastąpienia i uchylecia decyzji Rady 2002/187/WSiSW, Dz. Urz. UE L 295 z 21.11.2018.
- SPENCER John R. (2012), *Opting out of EU Criminal Justice*, „Archbold Review” 2012, issue 7.
- SUOMINEN Annika (2017), *Brexit and EU Criminal Law – the Norwegian Approach*, „Criminal Law Forum”, vol. 28.
- ŚWIATŁOWSKI Andrzej, NITA-ŚWIATŁOWSKA Barbara (2017), *Brexit and the Future of European Criminal Law – A Polish Perspective*, „Criminal Law Forum”, vol. 28.
- TA, Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty, podpisany w Amsterdamie 2 października 1997 r., Dz. Urz. WE C 340 z 10.11.1997.
- TFUE, Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, podpisany w Lizbonie 13 grudnia 2007 r., Dz. Urz. C 202 z 7.6.2016.
- THE UK IN A CHANGING EUROPE (2017), *Post-Brexit law enforcement cooperation: negotiations and future options*, <http://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2017/11/Post-Brexit-law-enforcement-cooperation-negotiations-and-future-options.pdf> (1.3.2018).
- TL, Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, podpisany w Lizbonie 13 grudnia 2007 r., Dz. Urz. UE C 306 z 17.12.2007. Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), Dz. Urz. UE C 202 z 7.6.2016.
- TOMCZYK Marek (2018), *Prokuratura Europejska. Geneza, ewolucja oraz kluczowe kontrowersje w perspektywie funkcjonowania organu*, Warszawa.
- TUE, Traktat o Unii Europejskiej, podpisany w Maastricht 7 lutego 1992 r., Dz. Urz. WE C 191 z 29.7.1992.
- TWE, Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, Dz. Urz. C 321 E z 29.12.2006.
- WEYEMBERGH Anne (2011), *The Development of Eurojust: Potential and Limitations of Article 85 of the TFEU*, „New journal of European Criminal Law”, vol. 1.
- WEYEMBERGH Anne (2017), *Consequences of Brexit for European Union Criminal law*, „New Journal of European Criminal Law”, vol. 8(3).
- WNIOSEK rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych (Eurojust), COM(2013) 535, Bruksela 17.7.2013.